

BERECZKI KÁROLY

*Székelyföldi láttelelet¹*Kulcsszavak: *Vofkori László; Székelyföld; székelyek történelme*

Amikor bemutatták Vofkori László, székelyudvarhelyi földrajztudós *Székelyföld útikönyve* című monumentális, kétkötetes munkáját, gyakran elhangzott, amúgy tréfásan is, hogy Vofkori László ott folytatja, ahol áldott emlékű Orbán Balázsunk abbahagyta. A különbség annyi, hogy az udvarhelyi krónikás jóval kisebb területen mérte fel az etnikai és tájföldrajzi adottságokat. Míg a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs adatai szerint 12.800 négyzetkilométer a Székelyföld területe, addig Vofkori László a jelenlegi községhatárok szerint 10 870 négyzetkilométerben jelöli meg. Már nem számítja székelynek Gyergyótoplicát (más, magyarabb nevén Maroshévizt) és Aranyosszékre is csak szomszédolni ruccan át. Orbán Balázs még ezeket a területeket is a Székelyföld szerves részeinek tekintette és leírta azokat „népismeit” szempontból. A lakosságról szóló adatok is különböznek. Vofkori az 1992-es romániai népszámlálás nyomán a Maros-, Udvarhely-, Csík-Gyergyó-Kászón- és Háromszékeken élők számát 808 827 főben jelöli meg, ám nyomban hozzát teszi, hogy nem számította ide Aranyosszék és a Barcaság zömmel székely eredetű lakóit. Korrigálja is önmagát azzal, hogy említi Benkő Lóránd nemrégén közzétett adatait, amelyek szerint a romániai magyarság fele székely származású, és szerte a nagyvilágban élőkkel együtt több mint egymillió ember vallja magát székelynek. Orbán Balázs adataival ezt nem lehet összehasonlítani az ismert demográfiai tényezők változásai miatt. Tény azonban, hogy már ő is siránkozott az Erdélyben szűkülő székely élettér miatt.

Vofkori László rendkívül óvatosan közelíti meg a székely történelem homályos pontjait. Kérdéseket vet föl, a történelmi válaszokat sorjázza, de kerüli Orbán Balázs kategorikus válaszait. A nagy előd ugyanis nyíltan védelmébe vette a Csíki Székely Krónikát (amely sok mai történész szerint hamisítvány a XVI. század elejéről!), lándzsát tört a rabonbánok (egy-egy nemzetiség, törzs korlátlan urai) intézménye mellett, és egyértelműen a hunok leszármazottainak vallja fajtáját. László Gyula kettős honfoglalás elmélete a későbbiekben már realisabb történelmi fénybe helyezi ezt az elméletet. Magyar krónikaik, valamint régészeti leleteink újraértelmezése is rávilágít az egykor romantikusnak bélyegzett történelemszemlélet néhány realisabb elemére.

Vofkori László Balás Gábort idézi, talán azért, hogy így üzenje a olvasóinak: maga is egyetért az 1984-ben, Budapesten megjelent *A székelyek nyomában* című

Balás-könyv megállapításaival. „Hogy kik a székelyek, arra világosan azt felelhetjük, hogy a magyarság egyik, magyarságát megtagadni nem akaró népcsoportja, amely amióta tudunk róla, mindig magyarul beszélt, bár történelmileg nem volt épp mindig a többi magyarokkal egyforma sorsa, és ezért nem egy különleges sajátossága alakult ki (különleges történelmi tudat, szervezet, a jelenben is meglévő nyelvjárási és néprajzi sajátosságok).” Aztán Vofkori ismét segítségül hívja Benkő Lórándot: *„A székelyek etnikailag a mai Székelyföld magyar ajkú lakossága, a magyarság egyik népcsoportja.”*

Talán nem ártott volna továbbidézni Balás Gábort, mert említett könyvében éppen Orbán Balázshoz kanyarodik vissza és rendkívül érdekes okfejtéssel próbálja föltárni egyrészt a hun-avar mondanakör valós alapjait, másrészt – sikeresebben – fölmutatni a Honfoglalás idején a Kárpát-medence peremvidékein föllelhető székely telepek nyomait. A székely nyelvjárások rokonaként talán az Őrség és Csallóköz nyelvjárásai is bekerülhettek volna Vofkori szótárába, hiszen köztudott, hogy Vas, Zala és Komárom megyékben nagy sűrűséggel találni székely nyomokat. Erre 1959-ben Győrffy György is felhívta a figyelmet, mondván, hogy a székelyek huszonnégy ágának (nemzetségének) egyike Poson. S akkor az is érthető, hogy miért hasonlít egymáshoz annyira az udvarhelyi és csallóközi nyelvjárás. Csallóköz csaknem homogén magyarságú társadalma is sok rokon vonást mutat a Székelyfölddel.

Az elmúlt százegynéhány esztendő történetfilozófiájának változásaira jellemző, hogy míg Orbán Balázs elragadtatva szólt népe embertani sajátosságairól, Vofkori László már a Trianon óta módosult tudat árnyékában próbálja megfejteni a székely néplélek titkait. Orbán Balázs írta Udvarhelyszék, az ősi Anyaszék embereiről: *„Népe szép, erőteljes és szorgalmas, a havasalji falukban magas termetűek, alább inkább zömökebbek, izmosak, s mivel nem voltak a határörvidéki katonai szervezet elerkölcstelenítő befolyásának kitéve, legromlatlanabbak.”* Vofkori szerint a *„székely néplélek és identitástudat nehezen ragadható meg. A nemzeti és nemzetiségi jellemvonások megrajzolása még nagyobb nehézségekbe ütközik. A történelmi öntudat és identitástudat az elmúlt 79 év alatt – a könyvet 1999-ben adták nyomdába – sokat változott. Ha például azt mondjuk, hogy a magyarok általában borúlátóak, önzertesekek és sokat panaszkodnak, a székelyek meg leleményesek, furfangosak, mókások – ezzel még nem tártuk fel a lényegét. A székelyek vitézsége közismert. A székely vidám, esze járása furfangos, ingerlékeny, küzdő, munkás, élelmes, takarékos, szorgalmas, igazságáért perlekedő, vendégszerető, nagyon vallásos népcsoport.”*

Kővári László, a XIX. század jeles történétírója úgy tapasztalta: *„A székely jóságával „megbetegíti” vendégeit”.* Kővári kortársa volt Orbán Balázsnak és furcsállotta, hogy a székely báró mennyire ragaszkodik szülőföldjéhez és annak székelyeihez. Ám szegény Orbán Balázs is úgy járt szeretett székelyeivel, mint Petőfi a szabad-

szállásiakkal, parlamenti képviselőségéből buktatták ki a Székelykeresztúr melletti Csekefalva székelyei, mert a báró úr interpellálni mert a pálinkafőzés ellen!

Vofkori László útikönyve kétségtelenül rögzíti a székelység mai közállapotait. Mivel a napi politikai történések nem férnek bele egy nagylélegzetű tájféldrajzi útikönyvbe, túlsúlyban vannak a turisztikai tájékoztató elemek. A Székelyföldre hívja olvasóit, abból a félig tréfás-félig komoly mondasból kiindulva, hogy aki nem járt a Székelyföldön, az nem érdemli meg a magyar nevet! A különböző székek kialakulásának és benépesítésének történelmi, néprajzi taglalása mellett számos érdekes dokumentumot közöl a románság Erdélybe telepedésének körülményeiről, a szászok gyökereiről és nyolcszáz éves alkotóan szorgalmas erdélyi múltjáról. Színes, vonzó fejezet a Székelyföld társadalomféldrajzi vázlat, amelyben a történeti-demográfiai áttekintés során nemcsak a népesség számának alakulása mutatható ki, hanem a társadalmi átrétegződés, a belső vándorlás (migráció) is. Nem könnyű feladat volt a településképp statisztikai adatokkal alátámasztott megrajzolása sem.

A letúnt korokra vonatkozó történeti-statisztikai adatok különböző forrásokból származnak, így tudományos hitelük sokszor kétséges. A legkorábbi összeírások nem nyújtanak átfogó képet, mert többnyire csak a kardforgató családfőket, vagy profi katonákat vették lajstromba. Még a tizenkilencedik század vége felé sem tartottak módszeres népszámlálást Magyarországon. Nem véletlenül kesergett Orbán Balázs: *„hazánkban a statisztika a legfejletlenebb állapotban van, s a népességi viszonyokra nézve nagyon zavaros és hiányos adatokkal bírunk, sőt azon beolvasztási politika, mely hazánkat századokon át marcangolta, fő törekvését oda irányozta, hogy a magyar népesség számát kicsinyítse...”* Hol voltak akkor még a későbbi „utódállamok” manipulált etnikai kimutatásai?! Több adat összevetéséből végülis megállapítható, hogy manapság a Székelyföld lakóinak száma (székely-magyarok) több mint hétszázezer, és a nagyvilágban szétszóródottakkal együtt számuk meghaladja az egymillió főt.

Orbán Balázssal ellentétben Vofkori László nem nyugat felől, Udvarhelyszék nyugati határától kezdi székelyföldi utazását, hanem Aranyosszékre hívja először olvasóit. Nyilván azért, mert a nyugatról érkező turista először Torda alatt lép be a Székelyföldre. A kicsi Aranyosszék méltánytalanul elfeledett mostohagyermek a Székelyföldnek. Ezt érezhette annak idején Orbán Balázs is, mert külön két kötetes könyvet írt Torda városról és környékéről. Az általa ismert forrásokból is zseniálisan megsejtve, hogy a középkor legkorábbi évszázadaiban Torda volt Erdély fővárosa, a Torda ősi székely családnév is egyben. Vofkori elkalauzol bennünket a Tordai-hasadék geológiai csodamúzeumába, megismertet bennünket Aranyosszék legszebb és leghíresebb falvaival, lakóiban már javarészt román lakosságot jelezve. De tisztelettel adózik Balázs Ferencnek is, aki Mészkönn először valósítja meg a népfőiskolát. Bejárom a kerek világot címmel szép könyvben írta le bolyongásait

a nagyvilágban. 1937-ben fiatalon, 37 évesen érte a halál, mészköi temetésén Tamási Áron mondta a gyászbeszédet!

Vofkori a történelmi látóhatárt tágíthatta volna, ha Orbán Balázs után ő is megemlíti legalább, hogy Aranyosszék valamikor szomszédos volt Marosszékkel, ám az 1562-es nagy székely felkelés vérbefojtása nyomán a fejedelmi udvar és az erdélyi magyar-székely arisztokrácia úgy próbálta megtörni a székelyek makacs és legendás szabadságvágyát, hogy a Maros és Aranyos mellé nagy román jobbágytömegeket telepített. Ezzel egyszer s mindenkorra végeszakadt a székely szomszéd-ságnak Erdély nyugati szegletében.

Aranyosszék után Marosszék átfogó leírása következik. Mi azonban ugorjunk előre Székelyudvarhelyhez, már csak azért is, mert Vofkori László ebben a városban földrajz tanár – immár egyetemi szinten is. A székely anyaváros főterén pedig Orbán Balázs három méter magas szobra tartja ébren az udvarhelyi székelyek magyarságtudatát. Orbán Balázs így vallott a Nagyküküllő partján lévő városról: *„A Székelyföld központjához, legérdekesebb, legclassicusabb helyéhez értünk, az anyaszéknek anyavárosához, háromszorosan anya nékem, mint kedves szülőföldem. És ki ne érezte volna azon kedves, azon szívmelegítő érzetet, mely minden romlatlan lelket (főleg magyart!) meglep, midőn e helyet megközelíti.”*

Vofkori László nem lelkendezik, tényeket rögzít: *„Székelyudvarhely a hajdani Udvarhelyszék anyavárosa, a későbbi Udvarhely vármegye székhelye volt. Ma Hargita megye második legnépesebb városa. 1992-ben lakossága 39 959, melyből 38 926 fő magyar – 97, 41 százalék.”* E szerint Székelyudvarhely a legtisztább magyar város az egész magyar nyelvterületen! Ezért volt háromszorosan anya Orbán Balásznak, ezért díszíti szejkefürdői sírját faragott székelykapuk múzeuma!

Orbán Balázshoz hasonlóan Vofkori László is szenvedéllyel és tudományos igényességgel mutatja be a „legnagyobb székely kisváros” műemlékeit, a székely élet relikviáit, a templomokat, kollégiumokat, iskolákat, kulturális intézményeket. Elvezet bennünket a régi katolikus főgimnázium előtt álló Tamási-mellszoborhoz, s emlékezetünkbe idézi: *„azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!”* Futamodásnyira Farkaslaka templomtornya is látszik, árnyékában a szomorúan bólogató két cserefával. Itt újabb idézet kínálkozik: *„Kivánhat-é ember többet,/ Derékaljnak szülőföldet,/ s két cserefa lombos ágát szemfedőnek?”* A székelyek ma már klasszikus költője, Kányádi Sándor róta le így kegyeletét Tamási Áron síremlékénél.

A könyvben aztán Vofkori átkel a Hargitán és leereszkedik Csíkba. Kitarul a székely világ, Csíkszereda és Tusnádfürdő, Gyergyószentmiklós és a Gyilkostó. Háromszéken Málnásfürdő és Sepsiszentgyörgy, a Rétyi Nyír. Kézdivásárhely Gábor Áron hősiességét ápoló székely közössége, Dálnok Dózsa György emléket őrző közössége, Zágon Mikes Kelemen „édes nénjének” szülőhelye mind mind éke en-

nek a kétségtelenül párját ritkító útikönyvnek. Az utóbbi időben számos útikönyv, kalauz jelent meg a különböző kiadóknál a Székelyföldről, Erdélyről, kisebb régiókról. Tudományos igényben, átfogó szintézisben azonban nyomába sem szegődhetnek Vofkori László nagylélegzetű munkájának. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az útikönyv a budapesti Kartográfiai Kiadó ápolásában jelent meg hétezer! példányban, kétszáznál több színes képpel és térképpel illusztrálva. Terjedelmes szómagyarázat és bibliográfia emeli a kötet rangját Aztán Erdély szövevényesen kusza névadási világában segít eligazodni román-magyar-német nyelvű helységnév mutatóval. Vofkori László könyvének megjelenése kétségtelenül az utóbbi tíz esztendő kiemelkedő eseménye.

Jegyzetek

1. Vofkori László: *Székelyföld útikönyve* I-II. Cartographia Kiadó, Budapest.

